

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну**

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ
В ГРАФІЧНОМУ ТВОРІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

Пояснювальна записка

На здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 13-421 групи

Спеціальності: 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Освітньо-професійної програми

Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Філіпенко Мар'яна Миколаївна

Керівник к.п.н., доцент Ракович В.В.

Рецензентка: к.п.н., доцент Алтухова А.В.

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти формування художнього образу в графічному творі.....	5
1.1. Поняття художнього образу в графіці та його виражальні засоби.....	5
1.2. Історичний огляд історії графічного мистецтва.....	9
1.3. Аналіз графічних творів сучасних художників, присвячених темам війни, еміграції та самотності.....	11
РОЗДІЛ 2. Практична реалізація серії графічних творів як рефлексія на війну та еміграцію.....	16
2.1. Концептуальні засади серії: художній образ як відображення суспільного болю.....	16
2.2. Особливості створення графічних творів в графічному творі.....	20
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах суспільних потрясінь мистецтво виконує важливу роль як засіб рефлексії, осмислення та документування подій, що відбуваються у соціумі. Традиційно, війна, еміграція, самотність є центральними темами для багатьох сучасних художників, які прагнуть через свої твори передати як особисті, так і колективні переживання. Графіка, завдяки своїм специфічним властивостям, є потужним інструментом вираження емоційної напруги та символізму, дозволяючи створювати художні висловлювання, що відображають значущі соціальні проблеми.

Війна, розв'язана росією проти України, спричинила безпрецедентні гуманітарні катастрофи, змусивши мільйони людей покинути свої домівки, пережити втрату рідних, ідентичності, а також звичного способу життя. Графічне мистецтво, завдяки своїм технічним засобам, може стати важливим віддзеркаленням цих подій. Використання лінії, форми, фактури та композиційних рішень у графічному творі дозволяє передати глибину людських переживань, відобразити соціальні катастрофи та бути потужним інструментом збереження пам'яті і культурного опору.

Актуальність теми також обумовлена важливістю дослідження технічних прийомів графіки. Зокрема, такі методи, як використання контрасту, фактури та динаміки лінії, а також різноманітні графічні техніки, такі як офорт, літографія, гравюра, дозволяють досягти високої емоційної виразності творів. Застосування цих технік в умовах сучасних соціальних потрясінь дозволяє художнику не лише відображати події, але й активно реагувати на них через художню мову.

Саме тому темою кваліфікаційної роботи обрано «Особливості формування художнього образу в графічному творі», що спрямована на дослідження можливостей графічного мистецтва у відображенні соціально-політичних подій через призму технічних прийомів та виразних засобів.

Мета дослідження – є створення серії графічних композицій, виконаних у техніках туші, пера та лайнера, з метою художнього вираження емоційного стану та символічного змісту образів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблематики дослідження.
2. Визначити поняття художнього образу та його роль у графіці.
3. Проаналізувати візуальні засоби передачі емоційного змісту у графічному мистецтві.
4. Висвітлити історію та сучасний стан мистецтва оригінальної графіки, акцентуючи увагу на техніці та засобах виразності
5. Розробити концепцію серії графічних творів та реалізувати її засобами графічного мистецтва.

Об'єкт дослідження – художній образ у графічному мистецтві.

Предмет дослідження – процес формування художнього образу в графічних творах.

Методи дослідження:

Для досягнення поставленої мети дослідження використано комплекс методів, що охоплюють теоретичний, аналітичний та практичний аспекти формування художнього образу в графічному творі.

1. Аналіз наукових і мистецтвознавчих джерел – дослідження теоретичних аспектів художнього образу, його структури, засобів виразності та ролі в графічному мистецтві.
2. Історико-культурний метод – вивчення еволюції художнього образу в графічному мистецтві, аналіз стилістичних змін і впливу історичних чинників на формування образності.
3. Порівняльний метод – аналіз графічних творів різних художників, що працювали в різних стилях і техніках, для виявлення спільних і відмінних рис у підходах до формування художнього образу.

4. Метод системного аналізу – дослідження взаємозв'язку між композицією, технічними засобами, кольоровими рішеннями, світлотіньовою моделлю та загальним концептуальним задумом графічного твору.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглядаються теоретичні аспекти художнього образу та аналізуються роботи сучасних митців. У другому розділі представлено процес створення серії графічних творів та обґрунтовано вибір композиційних і технічних рішень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ГРАФІЧНОМУ ТВОРІ

1.1. Поняття художнього образу в графіці та його виражальні засоби

Художній твір у графіці є результатом творчого процесу митця, у якому він осмислює, переосмислює та створює нові візуальні моделі світу відповідно до власних естетичних запитів та уявлень. Художній образ у графіці є складним явищем, що поєднує в собі духовний зміст, емоційне наповнення та специфічні графічні засоби виразності.

Художній твір у графіці ґрунтується на двох ключових складових: здатності художника до художнього осмислення навколишнього світу та відповідних технічних і художніх засобів для його відтворення. Та це не лише засіб передачі візуальної інформації, але й форма комунікації митця із глядачем через художню мову графічних технік [12, с. 56-61].

Тематика графічного твору визначає коло явищ реальності, які зображує художник. Вона розкривається у композиції, сюжеті або абстрактних образах, які передають задум митця. Водночас головним компонентом графічного твору є його художня ідея – внутрішній зміст, який надає зображенню концептуальної цілісності. Саме художня ідея визначає глибину та смислове наповнення твору.

Одним із найважливіших аспектів формування художнього образу в графіці є використання виражальних засобів, серед яких:

- 1) Лінія – основний засіб графічного мистецтва, що визначає контури, форму та характер зображення.
- 2) Тональні співвідношення – градації світла й тіні, що формують об'єм і просторову глибину твору.
- 3) Фактура – особливості поверхні зображення, що можуть бути створені за допомогою різних матеріалів і технік (гладке письмо, гравіювання, штрихування тощо).

- 4) Контраст – співвідношення світлих і темних зон, що дозволяє акцентувати увагу на ключових елементах композиції.
- 5) Ритм і композиція – закономірне розташування елементів у просторі аркуша, що сприяє гармонійному сприйняттю твору.

Художній образ у графіці є результатом синтезу цих виражальних засобів, які дозволяють митцеві передати свої ідеї, емоції та ставлення до зображуваного. Завдяки особливій мові графічного мистецтва художник створює унікальну візуальну інтерпретацію реальності, що спонукає глядача до естетичного сприйняття й осмислення зображеного [13, с. 134-138].

Стиль у графічному мистецтві відображає світоглядну позицію митця, а також епоху чи національні традиції, у яких він працює. Він проявляється через характерні риси форми, техніки виконання та способу трактування художнього образу. Водночас жанрова різноманітність графіки включає портрет, пейзаж, натюрморт, книжкову ілюстрацію, плакат, екслібрис та інші види, кожен із яких має свої особливості формування художнього образу.

Важливою складовою художнього образу є також простір та час в графічному мистецтві. Графіка здатна передавати відчуття простору через використання перспективи, масштабів і тіней, що надають творам об'ємність і реалістичність. Яке дозволяє художнику створювати не лише двовимірне зображення, але й передавати глибину та взаємозв'язки об'єктів у композиції.

Час в графічному творі виражається через динаміку ліній, контурів і композиційних рішень. Рух, зміни, миттєвість – ці категорії можуть бути виражені за допомогою розташування елементів, фактури, а також через інтерпретацію процесу чи дії. Важливою є також здатність графічного мистецтва зображати не лише фізичний рух, але й психологічну динаміку, що є центральною темою у багатьох сучасних графічних творах. Графіка стає засобом передачі внутрішнього світу, інтуїтивних станів, переживань, що створює специфічну атмосферу і додає глибини зображенню.

Особливу роль у створенні художнього образу відіграють матеріали та техніки, які обирає художник. Вибір засобу виконання має не менше значення,

ніж сам художній задум. Від традиційних технік, таких як ліногравюра, дереворит чи офорт, до сучасних методів, включаючи цифрову графіку чи монотипію, кожна техніка дозволяє художникові висловити свою ідею по-своєму. Технічний вибір також може впливати на сприйняття твору – для прикладу, груба текстура ліногравюри може підкреслити драматизм теми, в той час як м'які лінії штриха можуть створювати відчуття легкості та мрійливості.

Використання пластичної виразності в графіці може бути виражено через взаємодію різних матеріалів: від класичних до новітніх, що відкриває безмежні можливості для інтерпретації теми. В сучасній графіці часто спостерігається тенденція до використання колажу, змішаних технік, а також цифрових технологій, що дозволяють створювати нові формати художнього вираження, де традиційні засоби доповнюються інноваційними методами.

Суто технічні засоби, до створення художнього образу часто залучаються символи та метафори. Вони допомагають глибше розкрити смислові наративи твору, надаючи йому додаткових шарів значень. Техніка використання символів є однією з основних характеристик графічних робіт, де, наприклад, предмети, фігури чи елементи лінії можуть мати значення, яке виходить за межі їх зовнішньої форми.

Художній образ у графіці формується через багатогранний підхід до використання технічних засобів, матеріалів, композиційних прийомів, а також через закладені в ньому глибокі смислові та емоційні імпульси. Всі ці елементи разом створюють візуальне повідомлення, яке не тільки фіксує реальність, але й передає її через інтерпретацію художника, стаючи своєрідним містком між митцем і глядачем [17, с. 221-226].

Таким чином, художній образ у графіці є складною системою, що поєднує духовний зміст і виражальні засоби, спрямовані на створення естетично значущого твору мистецтва.

1.2 Історичний огляд історії графічного мистецтва

Графічний дизайн – це не лише про логотипи чи постери, які ми бачимо сьогодні, це, в першу чергу, еволюція візуального способу мислення та передачі інформації. Люди завжди прагнули не лише сказати щось словами, а й показати – за допомогою зображення, символу, кольору чи форми.

Перші приклади того, що ми сьогодні назвали б графічним дизайном, з'являються ще у Давньому Світі – у Єгипті, Месопотамії, Греції. Там, де були піктограми, ієрогліфи, настінні розписи – всюди проглядається бажання передати повідомлення через образ. Особливо це яскраво видно у єгипетських ієрогліфах, які були не просто писемністю, а формою мистецтва – з чіткою композицією, кольоровою символікою та візуальним порядком. У Греції візуальне оформлення проявлялось у декоруванні кераміки, де сцени з міфів доповнювали тексти, а елементи орнаменту допомагали виділити сенс. Уже тоді візуальна мова мала велике значення.

У Середньовіччі графічне мистецтво набуло релігійного змісту. Особливо це видно в оформленні рукописів – манускриптів, які створювалися в монастирях. Була кропітка ручна праця: тексти писалися від руки, доповнювалися мініатюрами, візерунками, орнаментами. Кожна сторінка виглядала як окремий витвір мистецтва. Тут варто згадати Келлську книгу – шедевр кельтського християнського мистецтва, що поєднує текст і надзвичайно детальні ілюстрації. Хоч технології ще не дозволяли масового відтворення, вже тоді з'являється усвідомлення візуального порядку, композиції, декоративності, що є основою графічного дизайну [8, с. 219-224].

Епоха Відродження відкрила нові горизонти. З'являється друк, змінюється підхід до книги: вона стає не лише носієм інформації, а й предметом естетики. Винахід друкарського верстата Гутенбергом у XV столітті спричинив революцію в поширенні текстів. З цього моменту графічне оформлення книги стало справою не лише художника, а й друкаря, гравера, верстальника. Та був початок того, що сьогодні називають «візуальна комунікація». У 1482 році з'являється перший

рекламний плакат – торгівець Батдольд використовує друковану афішу, щоб прорекламувати видання «Геометрії Евкліда». Де був прорив: текст і візуальна складова використовуються не тільки для інформування, а й для впливу, переконання, що вже ближче до сучасного розуміння дизайну.

Індустріальна революція у XVIII-XIX століттях остаточно закріплює потребу у графічному оформленні як частині повсякденного життя. З розвитком виробництва виникає потреба у маркуванні товарів, створенні брендів, рекламі. З'являються логотипи, постери, етикетки. Паралельно розвиваються художні течії, які також впливають на графічне мистецтво. Імпресіоністи, серед яких Моне, Дега та особливо Жюль Шере, починають створювати кольорові афіші, що вже ближчі до сучасного плаката. Наприклад, його афіші для кабаре «Мулен Руж» стали символом паризької візуальної культури. Так мистецтво стало працювати на масову аудиторію – не лише для естетичного задоволення, а й для комунікації, реклами, впливу [1, с. 56-61].

XX століття – це ера справжньої трансформації. Графічне мистецтво стає окремою професією, а не лише ремеслом. Засновуються дизайн-школи, наприклад, знаменита Баухаус у Німеччині. З розвитком поліграфії, типографіки, фотографії та кінематографу з'являється безліч нових інструментів. Далі – комп'ютерна революція. Починаючи з 80-х років, завдяки появі графічних редакторів (наприклад, Adobe Photoshop, Illustrator), дизайн стає цифровим. Яке вже не просто про кольори та форми, а про інтерактивність, рух, багатозначність.

Сьогодні графічне мистецтво – це величезна частина нашої інформаційної культури. Від етикетки на пляшці до інтерфейсу мобільного додатку – скрізь працює дизайнерська логіка. Воно живе у веб-дизайні, айдентиці брендів, соціальних мережах, анімації, візуальних сторітелінгах. Але що цікаво — попри всі технології, основна суть залишилася: бажання людини передати зміст через образ [21].

Таким чином, історія графічного мистецтва – це не просто хронологія винаходів, це шлях пошуку візуальної мови, здатної говорити з кожним, незалежно від часу, освіти чи мови. І цей шлях – усе ще триває.

1.3 Аналіз графічних творів сучасних художників, присвячених темам війни, еміграції та самотності

Двадцять років ХХІ століття – це період величезних трансформацій, які ще доведеться ретельно аналізувати історикам, культурологам і філософам. Проте вже зараз можна виділити кілька ключових тенденцій у сучасному мистецтві, зокрема в графічних творах, які все частіше звертаються до тем війни, еміграції та самотності. Графічне мистецтво виступає засобом осмислення й документування цих складних процесів, а також способом рефлексії на зміну суспільного буття.

Особливістю останніх років стало посилення антропоцентризму в мистецтві. Людина, її емоції, тіло, страждання та пошук взаємодії зі світом опинилися в центрі уваги митців. Війна, яка стала ключовою темою для багатьох українських художників, призвела до трансформації художніх прийомів і методів, особливо в графіці. Графічні твори стали більш експресивними, насиченими глибокими символами та метафорами [21].

Яскравим прикладом осмислення ізоляції, самотності й війни стала темперна композиція «Камера спостереження» Інги Леві. Художниця зобразила вікна багатоповерхового будинку, кожне з яких – окремий ізолюваний світ. Ця робота, створена під час пандемії, набула нового звучання в контексті війни, коли ізоляція стала вимушеною не через вірус, а через бойові дії [7, с. 67-72].

У виставковому проєкті «Беззвучно до глухоти» НАОМА однією з найвиразніших графічних серій стала «Black holes» (Чорні діри) Міті Фенічкіна [5, с. 212-214]. Художник передав відчуття порожнечі та поглинання реальності через самотність і війну. Чорні діри в його роботах символізують не лише

космічні феномени, а й внутрішній стан людини, яка опинилася на межі існування.

Іншим важливим аспектом сучасного графічного мистецтва стала рефлексія на тему постійної тривоги та психологічної напруги. Наприклад, Степан Будулак у своїй інсталяції «Гліцисед» демонструє, як монотонна фізична робота може стати способом заспокоєння й боротьби зі стресом. Цей мотив перегукується з графічними роботами інших митців, які використовують повторювані символи, щоб передати відчуття циклічності переживань.

Тема землі як символу стійкості та джерела енергії також стала важливою у графічному мистецтві. Проєкт Віктора Сидоренка «Чорна земля. Вимушена дезорієнтація» через відео й графіку передає стан виснажливого бігу, втечі, пошуку безпеки [19]. У циклі «Сполохи чорнозему» земля символізує не лише батьківщину, а й останню опору для людини, яка на ній перебуває [20, с. 43-46].

Проєкт «Як ти?», розгорнутий в Українському домі, через графіку та інсталяції звертається до теми пам'яті й втрат. В одному з експонатів – земляне коло, присвячене пам'яті загиблого художника Володимира Чорного. Речі, які залишилися після нього, розташовані в просторі як елементи спільної історії, які зберігають пам'ять про людину [15, с. 441-443].

У графіці Каті Лисовенко війна постає як маніфест стійкості духу. Її робота «Без назви» 2022 року – це лаконічний, але потужний образ, який не потребує пояснень, бо містить у собі весь спектр переживань війни [2, с. 280-289].

Графічні роботи, представлені в межах проєкту «Ти як?», звертаються до соціальної функції мистецтва. Наприклад, плакати з написами «Ти маєш значення», «Твоя посмішка має значення» стають емоційною відповіддю на кризу і війни, і вимушеної еміграції [22]. Ці прості, але сильні послання є важливим нагадуванням про цінність людського життя.

Переосмислення дому як простору і концепції також стало важливою темою у графічному мистецтві. У виставці «Форми присутності» в Мистецькому арсеналі Анастасія Дицьо і Саша Рошен представили відеороботу «Дім», у якій досліджується крихкість і непевність дому як символу [16, с. 13-14]. Будинок, що

створюється з піску в далекій арт-резиденції, символізує тимчасовість і водночас жагу до стабільності.

Антропоцентризм і людиноцентризм у сучасному графічному мистецтві стають виявом потужного спротиву руйнації гуманізму. Художники через свої твори дають людям підтримку у складні часи, зберігають історію через мистецькі образи та нагадують про важливість емоційного зв'язку між людьми.

Під час повномасштабної війни в Україні мистецька парадигма зазнала суттєвих змін, що особливо відобразилося у графічних творах сучасних художників. У цей період значно посилилася комунікативна та інформаційна складова художніх робіт, що не лише виконують естетичну функцію, а й стають засобом документування емоційних станів, свідченням історичних подій, протестом проти культурної експансії та засобом самоідентифікації [5, с. 434-438]. Графічні твори, що зображують війну, еміграцію та самотність, стали одним із ключових векторів сучасного українського мистецтва, втілюючи візуальну рефлексію на соціальні та психологічні виклики [24].

Графічне мистецтво, з його здатністю швидко та лаконічно передавати глибокі змісти, особливо гостро відреагувало на воєнні реалії. Війна призвела до зміни художніх прийомів: графічні роботи набули більшої експресивності, контрастності, фрагментарності [3, с. 5-12]. Тематика творів охоплює сцени руйнувань, образи військових, цивільного населення, що переживає страх, горе та біль втрат. Значне місце у графічних роботах займає символіка, яка дозволяє передати глибокі концепти через умовні знаки та метафори.

Однією з центральних тем є самотність людини в умовах війни. Художники зображають постаті в ізоляції, силуети, що розчиняються у темряві, абстрактні композиції, які відображають внутрішній стан героїв. Використання монохромної гами, загострених ліній, грубих текстур сприяє створенню відчуття напруженості, пригніченості, відстороненості [23]. У цих творах часто переважає монохром, що підкреслює емоційний стан персонажів та драматизм подій.

Не менш важливою є тема еміграції. Вона відображається у графічних серіях, що демонструють важкі прощання, дорогу у невідомість, втрату дому.

Часто художники звертаються до образів валіз, потягів, прикордонних пунктів як символів вимушеного переселення [18]. Людські постаті у таких роботах нерідко змальовуються схематично, знеособлено, що вказує на масовість явища та анонімність переселенців у новому середовищі.

Графічне мистецтво також відіграє важливу роль у збереженні колективної пам'яті та підтримці культурного фронту. Плакати та карикатури, що висміюють ворога, стали популярними засобами інформаційного протистояння [14]. Прикладом є роботи українських ілюстраторів, які створюють сатиричні зображення військової агресії, використовуючи гротеск, символічні образи та контрастні кольорові рішення. Та це не лише спосіб висловлення протесту, а й важливий механізм психологічного захисту, який допомагає суспільству справлятися з реальністю [6, с. 44-49].

Окрім політичної спрямованості, графічні твори набувають терапевтичної функції. Художники, що працюють у сфері арт-терапії, створюють серії робіт, які допомагають пережити травматичний досвід. Зображення фрагментованих тіл, розмитих облич, зламаних ліній передають внутрішній стан людей, які перебувають у шоківому стані, розгублені або змушені пристосовуватися до нових умов.

Одним із найпомітніших графічних проєктів останнього часу став мультидисциплінарний проєкт «Ідентифікація війною». Він поєднав візуальне мистецтво з літературними текстами, створивши своєрідну антологію української воєнної поезії у графічному форматі [4, с. 112-114]. Проєкт презентували не лише в Україні, а й у європейських містах, де він набув широкого розголосу. Його особливістю є поєднання документального підходу з експресивними графічними техніками, що дозволяє передати як конкретні історії, так і універсальні почуття.

Таким чином, аналізуючи сучасне графічне мистецтво, можна зробити висновок, що воно стало невід'ємною частиною рефлексії суспільства на війну, еміграцію та самотність. Завдяки його мобільності, виразності та можливості швидкого реагування на події, графічні твори перетворилися на могутній

інструмент комунікації, що впливає як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію. Дана форма мистецтва залишається актуальною як у документації подій, так і в допомозі людям адаптуватися до нової реальності, знаходити підтримку та самовиражатися через творчість.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ СЕРІЇ ГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ЯК РЕФЛЕКСІЯ НА ВІЙНУ ТА ЕМІГРАЦІЮ

2.1 Концептуальні засади серії: художній образ як відображення суспільного болю

Серія художніх робіт, виконаних лайнерами та тушшю-пером, ґрунтується на дослідженні художніх образів, що відображають історію «Життя зламене війною». Центральним концептом є візуалізація суспільного болю та індивідуальних трагедій, спричинених війною та еміграцією. У цьому контексті художній образ виконує функцію рефлексії емоційної напруги, внутрішніх конфліктів та психологічного стану персонажів, що переживають події, пов'язані з війною і вимушеною еміграцією.

Монохромна графіка є ключовим виражальним засобом, який сприяє акцентуванню уваги на контрастах світла і тіні, що символізують боротьбу надії з відчаєм, життя зі смертю, а також пошук виходу в умовах невизначеності. Лінії, штрихи та контури, що використовуються у створенні творів, є важливими елементами композиційного рішення, яке передає динаміку почуттів та ламкість людських доль. Дані графічні засоби відтворюють напругу моменту, допомагаючи глядачу проникнути у психологічний стан персонажів [10].

Психологічне навантаження відіграє важливу роль у художній інтерпретації літературного тексту, оскільки воно дозволяє глибше осмислити емоційні переживання персонажів, їхній внутрішній стан, конфлікти та прагнення. У контексті серії «Художній образ як відображення суспільного болю у житті, зламаному війною», це має особливе значення, оскільки війна і вимушена еміграція накладають глибокий відбиток на свідомість і долю героїв. Використання технік, таких як робота тушшю та лайнерами, створює емоційну інтенсивність та драматизм, відображаючи тривогу, втрату й пошуки надії.

Естетичність також є важливим аспектом у формуванні художнього образу, адже саме вона визначає стиль і виразність творчої роботи. Лаконічність ліній, деталізація або умовність форми можуть підкреслювати певні аспекти твору, роблячи зображення не лише засобом передачі змісту, а й емоційним враженням, що залишається в пам'яті глядача. Завдяки гармонійному поєднанню інформативності, психологічного навантаження та естетичності художник стає не лише ілюстратором літературного твору, а й співтворцем, що глибше розкриває його сенси через візуальну мову.

Таким чином, серія художніх робіт, виконаних лайнерами та тушшю-пером, є візуальною рефлексією на масштабну трагедію сучасності – повномасштабне вторгнення, яке призвело до руйнування мільйонів життів та спричинило глибокий суспільний біль. У центрі цієї серії знаходяться образи людей, які втратили свій дім, рідних та ідентичність, але продовжують боротьбу за право на існування.

У серії художніх робіт «Життя зламене війною» розкривається тема «загубленого покоління» – людей, які були вирвані з власного життя війною, змушені шукати прихистку та адаптуватися до нових жорстоких реалій, несячи на собі тягар непоправних втрат. Графічна мова, що включає чіткі контури, хаотичні лінії та глибокі тіні, підкреслює відчуття тривоги, невизначеності та надривної туги, які супроводжують як цивільних осіб, так і військових під час війни. Яке відображення внутрішніх переживань, що виникають внаслідок емоційних та фізичних травм, викликаних війною, а також спроби виразити цей досвід через специфічні графічні засоби.

Історія оригінальної графіки охоплює кілька століть, за які вона пройшла складний шлях розвитку, включаючи численні технічні нововведення та зміни в художньому вираженні. Спочатку графіка була технічним засобом для тиражування художніх творів, однак з часом вона перетворилася на самостійну форму мистецтва, здатну передавати глибокі емоційні та соціальні змісти.

Перші художні графічні твори з'явилися ще в середньовіччі, коли на західноєвропейському континенті була розповсюджена гравюра на дереві та

металевих пластинах. Графіка активно використовувалася для створення ілюстрацій до книг та документів, що також мало значення для розвитку художнього вираження через тиражування зображень. У подальшому, завдяки розвитку технік, таких як офорт, літографія та ксилографія, графіка набула самостійного художнього значення. В епоху Відродження митці, зокрема Альбрехт Дюрер, започаткували нову еру в графічному мистецтві, використовуючи цей вид мистецтва для створення складних образів та художніх концепцій [11, с. 67-73].

У XX столітті, з розвитком технологій та появою нових технік, таких як серіграфія, фотогравюра та цифрова графіка, мистецтво оригінальної графіки зазнало значних змін. Виникли нові можливості для створення унікальних творів, що поєднують різні техніки, а також для експериментів із сучасними технологіями друку, які дозволяють художникам розширювати межі традиційних графічних практик.

Сучасний стан мистецтва оригінальної графіки характеризується значною різноманітністю технік і стилів. Технічні прийоми, такі як використання колажу, абстракції, а також змішання традиційних і цифрових методів, відкривають нові можливості для художників. Незважаючи на це, традиційні техніки графіки, зокрема офорт, ксилографія та гравюра, продовжують залишатися актуальними та широко застосовуються митцями завдяки своїй здатності досягати високої емоційної виразності, деталей і контрасту.

Важливою особливістю сучасної графіки є інтеграція традиційних та новітніх технологій, а також поглиблене дослідження символізму та соціальних тем через графічне мистецтво. Та дозволяє митцям використовувати нові способи вираження та звертатися до актуальних соціальних питань, що є важливим аспектом для розвитку сучасної графіки.

Особливу увагу в серії «Життя зламене війною» приділено психологічному стану людини в умовах воєнного часу. Порожні погляди, спустошені обличчя, фігури, що ніби розчиняються у просторі руйнувань – ці елементи візуально передають травматичний досвід, який залишає війна в свідомості тих, хто

пережив. Образ війни в роботах є не лише зовнішнім відображенням подій, а й внутрішнім станом: відчуттям втрати дому, навіть якщо він знаходиться в знайомому місті, яке перетворилося на чужу територію серед руїн.

Використання лайнерів та туші-пера як основних художніх засобів посилює емоційний вплив робіт. Контраст між чорним і білим, різкі штрихи та глибокі тіні створюють ефект напруги й драматизму, який відображає страх, біль і розгубленість людей перед невідомим майбутнім. Графічна техніка дозволяє максимально загострити увагу на деталях, що стають символами втрати, розпачу, але також – боротьби та незламності.

Серія є не лише художнім відображенням воєнної реальності, а й способом зафіксувати історичний момент через мистецьку призму. Вона стає нагадуванням про ціну свободи та силу людського духу, який не згасає навіть у найтемніші часи. Візуальне мистецтво в даному випадку виконує роль не лише ілюстрації подій, а й рефлексії, осмислення і переживання їх в контексті особистих і суспільних трагедій [5, с. 53-57].

У сучасному контексті термін «загублене покоління» набуває нових глибших значень. Якщо в XX столітті він втілював розчарування та внутрішню кризу осіб, що пережили Першу та Другу світові війни, то сьогодні цей термін набуває нового контексту через трагедію повномасштабного російського вторгнення. Люди, які втратили дім, рідних, власну ідентичність і змушені виживати в умовах постійної невизначеності, стають частиною нового «загубленого покоління», яке виборює своє майбутнє в умовах війни.

Візуальна серія «Життя зламене війною» демонструє, що війна руйнує не тільки міста, але й залишає незгладимий слід у свідомості людей. Головний акцент робиться на внутрішньому світі персонажів, їхньому болю, втраті, пошуку виходу, а іноді – прийнятті неминучого. Та стає частиною нового історичного наративу, де кожна лінія на папері є голосом покоління, яке переживає жорстоку реальність війни і намагається знайти свій шлях у майбутнє.

Отже, мистецтво виступає не лише засобом фіксації подій, а й способом осмислення війни та її наслідків. Художній образ у цій серії стає своєрідною документальною пам'яттю, що не дозволяє забути про біль і втрати, змушує замислитися над тим, що означає людське життя в умовах війни і як суспільство може подолати цей тягар у майбутньому.

2.2 Технологічні та композиційні особливості створення графічних творів

Створення графічних творів, присвячених темі війни, вимагає не лише технічної майстерності, а й глибокого розуміння драматизму подій, що відображаються. У серії «Життя зламане війною» використання лайнерів і туші-пера стає основою для передачі емоційної напруги, втрати, хаосу та зруйнованої реальності, в якій опинилися люди під час повномасштабного вторгнення.

Технологічні особливості. Основна техніка – графіка, виконана тушшю та лайнерами, дозволяє створити чіткий контраст між світлом і тінню, підкреслюючи драматичність зображуваних сцен. Використання туші-пера дає можливість передати динаміку та експресію, тоді як лайнерами можна відтворити найдрібніші деталі, важливі для психологічного розкриття образів.

- 1) Контрастні штрихи та різкі лінії – передають хаотичність воєнної реальності, вибухи, руйнування, психологічну напругу.
- 2) Тонка лінійна графіка – акцентує увагу на людських почуттях, станах страху, втрати, боротьби.
- 3) Масштабування елементів – крупні плани облич, зосереджені на емоціях, змінюються панорамними видами зруйнованих міст, що підсилює ефект присутності та співпереживання.

Композиційні особливості. Композиція у графічних творах вибудовується на поєднанні фрагментарності та цілісного сприйняття. Елементи розміщуються таким чином, щоб глядач міг відчувати внутрішній конфлікт, злам свідомості героїв, що стикаються з війною.

- 1) Центральний акцент на людських образах – порожні погляди, спотворені болем риси обличчя, що символізують втрату і внутрішню порожнечу.
- 2) Руйнування як метафора – фрагментовані сцени, розбиті будівлі, уламки, що стають символом розбитих життів.
- 3) Чорний колір як символіка – основний колір, що асоціюється з трагедією, темрявою, відчаєм, але водночас із глибоким осмисленням реальності.

Етапи створення творів:

- 1) Розробка ескізів – пошук ключових образів, опрацювання композиції, визначення емоційної домінанти кожного твору.
- 2) Опрацювання деталей персонажів – вираз обличчя, поза, що має розповідати історію без слів.
- 3) Візуалізація символіки війни через абстрактні та метафоричні образи – передача атмосфери напруженості, тривоги, внутрішнього конфлікту засобами графіки.
- 4) Фінальна обробка графічних композицій – уточнення ліній, посилення контрастів, виокремлення ключових елементів композиції за допомогою штрихування та тональної роботи.

Після остаточного затвердження ескізу, розпочався фінальний етап створення графічних творів. На цьому етапі особливу увагу було приділено деталізації, глибокому опрацюванню фактур і контрастів, що допомогли передати атмосферу напруги, розгубленості та болю, властивих тематиці повномасштабного вторгнення [3, с. 19-24]

Використання пера та туші дозволило створити виразні контури, передати гостроту емоцій та глибину психологічного стану персонажів. Чорнильні розмиви допомогли зобразити відчуття невизначеності, розмитості майбутнього, що є характерним для людей, зруйнованих війною. Поєднання графічних засобів сприяло побудові складної, багатошарової композиції, в якій кожен елемент має своє смислове навантаження.

Особлива увага приділялася світлотіньовому моделюванню. Глибокі тіні створювали ефект занурення у безвихідь, а різкі контрастні переходи

підсилювали емоційний вплив. При цьому техніка штрихування відіграла важливу роль у створенні фактурності зображення:

1. Густе перехресне штрихування використовувалося для зображення руйнувань, тріщин, текстури пошкоджених стін і зламаних предметів, що символізують спустошення.
2. Тонке штрихування та крапкові штрихи використовуються для передачі текстури, глибини простору та тональної гри світла й тіні, що формують емоційну атмосферу композицій.
3. Поєднання чітких графічних ліній і варіативного тону туші дозволяє створити контраст між зовнішнім середовищем і внутрішнім станом, візуалізуючи напругу та символіку подій.

Важливу роль відігравала композиційна організація простору: кожен елемент зображення розташовувався так, щоб сприяти візуальному наративу, вести погляд глядача крізь історію персонажів, їхній біль і трансформацію під впливом війни.

Остаточний етап передбачає завершення творчої роботи, що означає фінальне опрацювання композиції у вибраному матеріалі. Для підсилення стилістичної виразності образу акцентується увага на характерних рисах персонажів, формується чіткий та виразний силует фігури, а також додаються декоративні елементи для посилення візуального впливу.

Вибір змішаної графічної техніки, яка поєднує лайнери та туш-перо, відіграє ключову роль у створенні серії «Життя, зламане війною». Ця техніка дозволяє максимально точно передати напружену атмосферу, психологічний стан персонажів і трагедію сучасного суспільства, розірваного війною. Нижче окреслено основні підходи до побудови композиції та використання графічних засобів у процесі створення творів:

1. Створення атмосфери страху, хаосу та зруйнованого життя: використання туші допомагає створити глибокі темні тони, що символізують розгубленість, безвихідь і трагізм війни. Техніка штрихування передає хаотичність реальності, різкі контрастні переходи підсилюють драматизм сцени.

Монохромність та акцент на грі світла й тіні роблять атмосферу тривожною, підкреслюючи невизначеність майбутнього та небезпеку, що нависає над людьми.

2. Візуалізація воєнного контексту та руйнувань. Деталізовані архітектурні елементи, виконані лайнерами та тушшю, допомагають показати наслідки війни: зруйновані будівлі, покинуті міста, тріщини на стінах як символ незворотних змін. Композиційне рішення – навмисне обрізані, фрагментарні сцени, що передають втрату цілісності життя та водночас створюють ефект присутності. Перекриття ліній та грубі штрихи посилюють ефект нестабільності, вібрації страху та руйнування, передаючи напругу моменту.

3. Виразність персонажів та передача їхніх емоцій. Контрастні контури та динамічні лінії допомагають зробити фігури персонажів більш виразними та підкреслити їхній внутрішній стан. Особлива увага до деталей обличчя – порожні погляди, зморшки, тіні, що підкреслюють втому, біль, страх та незворотні зміни в психіці людей, зламаних війною. Поєднання різної товщини ліній дозволяє показати глибину переживань: тонкі лінії передають крихкість людської психіки, тоді як грубі та різкі – біль і напругу.

4. Символічність та експресія через композицію. Чорний колір як головний символ – асоціюється з темрявою, смертю, невідомістю та відчаєм, але водночас може символізувати силу духу та боротьбу. Фрагментарність зображення – розбиті силуети, розірвані композиції, персонажі, які ніби зникають у тіні або розчиняються в руйнуваннях, підсилюють метафору розірваного життя. Рух у композиції – розмиті штрихи, контрасти між статичними та динамічними елементами передають хаос війни та напругу моменту [9, с. 89-93].

У підсумку поєднання цих технік у графіці може допомогти створити ілюстрації, які не лише доповнюють текст, а й самостійно передають атмосферу, настрій та глибину тематики роману. Таким чином, стає зрозумілим, що для успішного втілення мотивів роману у творчій роботі в змішаній техніці художник повинен враховувати не лише художні образи та символіку, а й особливості настрою та емоційного фону твору. Яке допомагає створити більш

виразну та автентичну інтерпретацію та втілення мотивів, зберігаючи при цьому глибину літературного шедевра. Поєднання лайнерів та туші у графічній серії «Життя, зламане війною» дозволяє створити не лише художньо виразні твори, а й глибоко символічні образи, що відображають руйнівний вплив війни на людину та суспільство.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи ми дійшли таких висновків: художній образ у графіці є багатограним явищем, яке поєднує в собі ідею, емоційне наповнення та специфічні засоби художньої виразності. Він виникає в результаті взаємодії творчої концепції митця з технічними навичками, що дозволяє передавати глибину змісту через композицію, лінію, ритм, фактуру, світлотінь і контраст. Графічне мистецтво виступає не лише засобом візуалізації, а й формою емоційної комунікації між автором і глядачем, здатною викликати глибокі переживання, асоціації й роздуми.

У процесі теоретичного дослідження було проаналізовано наукову літературу, що розкриває поняття художнього образу, особливості його формування та роль у графіці. З'ясовано, що графічний образ має здатність до узагальнення, символізму, метафоричності, що є особливо важливим у візуалізації складних психологічних або соціальних тем. У сучасному контексті графіка все частіше звертається до теми війни, втрат, еміграції, травми, осмислюючи їх через експресивні засоби, абстрактні мотиви, символіку та емоційно заряджену стилістику.

Візуальні засоби передачі емоційного змісту в графіці охоплюють широке коло прийомів: від фактурного штрихування до використання контрастних площин, фрагментарності, ритміки ліній та монохромного колориту. Психологічне напруження, зображене через візуальні елементи, дозволяє глядачеві зануритися у внутрішній світ персонажів, пережити разом із ними біль, розгубленість, втрату чи протест. Такі засоби як туш, перо та лайнер, завдяки своїй здатності до точного та експресивного відтворення штриха, стали базовими у реалізації практичної частини роботи.

У роботі було також здійснено огляд етапів становлення та розвитку оригінальної графіки, зосереджуючи увагу на техніках та засобах виразності. Виявлено, що попри наявність численних цифрових інструментів, графіка як ручна техніка не втрачає актуальності, оскільки надає митцю гнучкість у

візуальному моделюванні складних внутрішніх переживань. Монохром, фактура паперу, виразність ручного штриха дозволяють створювати насичені образи, які резонують з реальними соціальними й особистісними подіями.

Практичний етап дослідження полягав у розробці та реалізації серії графічних творів «Життя, зламане війною». Концепція цієї серії ґрунтується на візуалізації психологічних і соціальних наслідків воєнних подій, акцентуючи увагу на внутрішньому стані людини, переживанні втрати, самотності, тривоги, порожнечі. У творах використано туш, перо та лайнер, що дозволило передати як чіткість і контурність думки, так і хаос, фрагментарність сприйняття подій. Особлива увага приділена обличчям персонажів, їх міміці, позам, які без слів демонструють глядачеві історію особистого болю. Композиції базуються на принципах контрасту, динамічного ритму та символізму. Порожні погляди, темні плями, розмиті контури, графічні розриви – усе це стає засобами візуального зображення внутрішнього зламу.

Таким чином, серія «Життя, зламане війною» є мистецькою спробою осмислити травматичний досвід сучасного суспільства, трансформувавши його в художню мову, доступну для сприйняття широким загалом. Графіка в даному випадку виконує функцію не лише документації чи естетичного рефлексування, а й емоційної терапії, закликаючи до співпереживання, пам'яті, переосмислення й відновлення. Та ще раз підтверджує потенціал графічного мистецтва як засобу глибокого соціального й психологічного діалогу в умовах кризових явищ сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є., Удріс І. Нариси з історії українського мистецтвознавства. Історія українського мистецтва в працях вчених київської школи кінця ХІХ - початку ХХ століття: навч. посіб. Київ: ін-т реклами, Криворіз. держ. пед. ун-т. Київ; Кривий Ріг: ПП «Вид. Дім», 2004. 273 с.
2. Батіг М. І., В'юник А. О. Графіка. Історія українського мистецтва: В 6 т. Т.4., Кн.2: Мистецтво другої половини ХІХ ст. поч. ХХ ст. Київ: Мистецтво, 1969. С. 280-289.
3. Безклубенко С. Д. Мистецтво: терміни та поняття. Київ : Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. 343 с.
4. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : дис. доктора пед. наук : 13.00.01. Київ, 2009. 505 с.
5. Василенко Ю. Є. Художній образ в графічному архітектурному пейзажі України кінця ХІХ-ХХ століття : магістерська кваліфікаційна робота студентки художньо-графічного відділення факультету мистецтв групи ОМ-м-13 / Ю. Є. Василенко ; наук. керівник І. О. Красюк. Кривий Ріг, 2018. 153 с.
6. Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Мистецтво, 1989. 206 с. URL: <http://ridna.ua/2015/07/10-malovidomyh-ukrajinskyh-hudozhnykiv-zi-svitovymy-imenamy-yaki-nam-var-to-znaty-foto/>
7. Іванишин Н. Еволюція формально-образної мови львівської графіки періоду модернізму. Народознавчі зошити. Львів, 2012. №4. С. 719-724.
8. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посіб. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
9. Коптєва Г. Л., Шубович С. О., Вінтаєва Н. С. Місто очима студентів. Проблеми візуального сприйняття і графічне відображення архітектурного середовища : монографія; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ, 2014. 237 с.

- 10.Криволапов М. О. Українське мистецтво XX століття в художній критиці. Теорія. Історія. Практика: монографія. Київ: КИТ, 2010. 475 с.
- 11.Лагутенко О. А. Українська графіка XX століття: навч. посіб. Київ: Грані-Т, 2011. 84 с.
- 12.Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини XX століття. Київ: Грані-Т, 2006. 240 с.
- 13.Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини XX століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства. 2019. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yYt4-1uj4WgJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2008/08loanor.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
- 14.Михайленко В. Є., Прищенко С. В. Стилiзацiя природних форм у графiчному дизайнi та рекламi: формотворчi аспекти. Технiчна естетика i дизайн. 2012. № 11. С. 121–129.
- 15.Нариси з iсторiї образотворчого мистецтва України XX ст. : у 2 кн. Кн. 1 / ред.: В. Д. Сидоренко; Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. Київ: Інтертехнологiя, 2006. 544 с.
- 16.Резніченко М. І., Твердохлібова Я. М. Художня графіка: Наочно-метод. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 272 с.
- 17.Розвиток мистецтва в Україні. 2018. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11740/>
- 18.Розвиток мистецтва української графіки. 2019. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11754/>
- 19.Семен Каплан: живопис та графіка. 2017. URL: <http://uartlib.org/semen-kaplan-zhivopis/>

- 20.Чирва О. Ч., Оленіна О. Ю. Історія та теорія графічного мистецтва : конспект лекцій для здобувачів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 128 с.
- 21.Editorial – «Artistic Thinkin». URL: <https://www.e-flux.com/journal/26/67920/editorial-artistic-thinking/>
- 22.Looking at the Process: Examining Creative and Artistic Thinking in Fashion Designers on a Reality Television Show. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.02008/full>
- 23.The artistic thinking process. URL: <https://thinkjarcollective.com/articles/the-artistic-thinking-process/>